

**ETHNOGRAPHICAL CULTURE REFLECTED IN TIMIȘOARA'S JOURNALS
CONTROLA AND PLUGARUL ROMÂN IN THE FIRST DECADE OF THE 20TH
CENTURY**

Ionela Simona Scridon, PhD Student, West University of Timișoara

*Abstract: The Romanian press has had an important role in the life of the Romanians who lived in the Austrian-Hungarian Empire. In this way, up until the year of 1918, the Romanian newspaper contributed to the dissemination of economic, political, social etc. information and last but not least, cultural guide marks. From the lines of Romanian journals we extract an undeniable truth: although the Banat county has been under foreign domination, the Romanian intellectuals have managed to lay the foundation for a strong and free press. The present study examines two of the most important Romanian journals: **Controla** and **Plugarul român**.*

Keywords: Timisoara, Plugarul Român, Controla, Ethnographical culture, Banat.

Presa românească a avut un rol important în viața românilor din Imperiul Austro-Ungar. Astfel, până în anul 1918, ziarul românesc a contribuit la diseminarea informațiilor economice, politice, sociale etc., și nu în ultimul rând a reperelor culturale. Din rândurile paginilor ziarelor românești extragem un adevăr de netăgăduit: cu toate că Banatul a fost sub dominație străină, intelectualii români au reușit să pună bazele unei prese solide și libere. Studiul de față analizează două dintre cele mai însemnate periodice românești: *Controla* și *Plugarul român*.

Controla¹ apare la Timișoara la tipografia *Sudungară*, de două ori pe săptămână (joia și duminica), având editor și redactor responsabil pe Ion V. Barcian.

Ion Barcian dorea să instituie prin această gazetă o „controlă” asupra vieții publice românești și pledând pentru buna-înțelegere între neamul românesc și poporul maghiar, să combată toate acțiunile extremiste din punct de vedere național, care n-ar putea duce decât la ură inutilă între poporul român și maghiar². *Controla* s-a născut din ideea împărtășită de unii români timișoreni, ca să repare „greșelile” ziarului „Dreptatea”, care au dus la mulțimea proceselor de presă. De aceea preconiza scoaterea unei gazete românești conciliante³.

Programul ziarului *Controla* este precis definit de la începutul publicării.

„În lupta de dezvoltare și înaintare a poporului nostru român n-a fost așa de mare lipsă de controlă ca tocmai în timpurile noastre... Trebuința scoaterii la iveală a organului *Controla* a fost aici mai cu seamă pentru acea neîncojurată, pentru că ziarul, plămădit în mod pocit deja la început în anul trecut în acest centru al Banatului, și a arătat deja în scurtul timp de vreo

¹ Vezi *Controla*, Timișoara, VI-XII, 1900-1907.

² A. Cosma Jr., *Istoria presei românești din Banat*, Editura Unirea, Timișoara, 1932, p. 64.

³ *Ibidem*.

câteva luni de zile toată arama sa ruginită... Stând pe baza programului național *Controla* va combate radical și neatârnat, la deal și la vale nu numai toate greșelile, rătăcirile și nedreptățile, ivească-se ele pe orice teren și vină ele din orice parte ci va tinde și la înlăturarea tuturor pedecilor ce stau în calea prosperării poporului și fac cu neputință apropierea și înțelegerea sinceră și cinstită între popoarele țării și îndeosebi între poporul românesc și între aceia, cari azi au inriurință decizătoare asupra conducerii destinului patriei noastre comune...⁴.

Acest program publicat sub formă de articol adresat publicului român în numărul prim al ziarului a fost semnat de Ion Valeriu Barcian. Definea un program moderat, orientat, nerealist, spre un compromis între cercurile politice române și maghiare.

Controla a apărut între 31 martie 1895 – 29 decembrie 1904 și 25 decembrie 1905 – 13 ianuarie 1907. Abonamentul anual al acestui ziar costa 8 florini.

Ziarul are un format pe trei coloane și patru pagini, 42 X 29 cm. În paginile *Controlei* întâlnim numeroase articole politice și unele rubrici ce s-au păstrat în fiecare număr de a lungul timpului: *Din dieceza și comitatul Aradului* (sunt redactate știri locale); *Din orașe și sate* (sunt publicate corespondențe); *Știri și varietăți*; *Economia, comerț, industrie* (rubrica a cuprins articole, informații și povești din toate ramurile economice); *Higiena* (au fost tipărite articole speciale și sfaturi de igienă); *Foișoara* (au fost publicate poezii, nuvele, materiale instructive, amuzante și folositoare); *Schintei* (maxime); *Literatura, arta, știința* (articole pentru interes popular); *Revista presei* (au fost publicate scurte relatări din cuprinsul ziarelor săptămânale românești); *Bibliografie* (sunt prezentate aparițiile editoriale).

În cadrul acestor rubrici sunt prezentate articole pentru culturalizarea și educarea poporului român, conțin informații economice, sociale, culturale.

Din luna februarie 1904 și până la sfârșitul anului 1905 redactor a fost Emanuil Măglasiu, iar începând cu luna ianuarie a anului 1906 *Controla* a fost redactată de Toma Cirovici.

În tot timpul apariției sale, această gazetă și a urmat cu strictețe programul de orientare politică moderată.

- La rubrica „știri și varietăți” găsim informația că „Reuniunea română de lectură” din Timișoara organizează o petrecere în Fabricul Timișorii. Este prezent și programul⁵. Adunarea generală a „Reuniunii de lectură” din Timișoara va avea loc în data de 2 martie 1902 – ne spune rubrica amintită⁶ – în localul reuniunii din Fabric. Printre obiectivele întâlnirii: raportul despre starea reuniunii pe anul care trecuse – 1901; raportul bibliotecarului; raportul casierului; stabilirea bugetului și a taxelor membrilor ș. a. m. d .

O dare de seamă a „Reuniunii femeilor gr. or. rom.” din Fabricul-Timișorii, ne este adusă la cunoștință în una din paginile sale⁷. Conform deciziei conducerii Reuniunii, sumele aflate în bugetul său vor fi folosite pentru „îmbrăcarea școlărilor săraci dela școalele profesionale d'aici, la sărbătorile Nașterii Domnului din anul acesta – Timișoara, la 1/14

⁴ *Ibidem*.

⁵ Vezi *Controla*, Timișoara, IX, 1902, nr. 16, 1 martie, p. 3.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, XIII, 1906, nr. 83, 7 decembrie, p. 6.

decembrie 1906”. Informația era semnată de Dr. Maria Putici, președinte și Nicolae Nicorescu – secretar. Alte relatări consemnează organizarea diferitelor manifestări culturale.

Corul mixt bisericesc din Elisabetin a organizat un bal⁸ pe 9 martie 1907 în sala restaurantului Erzsébet și a fost una din cele mai reușite petreceri din localitate.

„Reuniunea română de cântări” din Elisabetinul Timișorii a organizat⁹ la data de 25 februarie 1906 în localul „dlui Hornicsek”, de pe strada regelui nr.36, „o ptrecere socială împreună cu joc și cu obligata producțiune de cânt, unde corul se va produce cu mai multe piese alese. Prețul de intrare de persoană 40 fileri. Membri ajutători – cari se pot legitima cu solvirea ultimei taxe lunare – au intrarea liberă. Venitul curat este destinat pentru fondul corului”.

Ruga din Mehala¹⁰ – de Ispas – s-a ținut cu binecuvântarea protopopului Dr. Traian Putici. Au fost prezenți nu numai credincioși ai parohiei din Mehala, ci și credincioși din toată Timișoara și din localitățile apropiate.

Sub titlul „O seară plăcută”, *Controla*, amintește de „petrecerea cu dans a Reuniunii femeilor rom. gr.or. din Timișoara”. Președinta reuniunii femeilor Dr. Maria Putici „și-a dat toate silințele ca petrecerea să reușească pe deplin”. Suma de 600 coroane încasată cu acest prilej sunt destinați copiilor săraci.¹¹

Corul gr. cat. rom. din Fabricul-Timișorii a organizat¹² o petrecere cu concert și joc în Becicherecul Mic în data de 15 februarie 1902 cu ocazia instalării parohului noii comune bisericești gr. or. rom.

Construirea unei noi biserici în Mehala, dedicată amintirii reginei Elisabeta, este apreciat ca un prilej de bucurie. Astfel în data de 5 februarie 1902 a avut loc o petrecere¹³ cu joc pentru a marca acest eveniment major din viața credincioșilor.

- La rubrica „știri și varietăți”, *Controla* prezintă manifestările reușite prilejuite de sărbătoarea Paștelor. „În ziua 1-a de Paști, la Înviere, a participat la biserica gr. or. rom. din Fabric un public atât de imens cum rar s’a mai văzut (...). Evanghelia în ziua primă a fost cetită în trei limbi. Rev. Domn Protopop Dr. Traian Putici în românește, preotul Toldan, grecește și preotul Iosif Matein, latinește. În ziua 1-a dl. protopop dr. Traian Putici a cetit pastorală de Paști a P.S. Sale Dlui episcop al Aradului (...). Dl. înv. Nicorescu din Fabricul Timișorii și deastădată a escelat cu corul său micst (...), contribuind foarte mult la ridicarea solemnității serviciului divin”.¹⁴
- Într-o altă relatare se menționează că „Reuniunea română de cântări” din Elisabetinul Timișorii a ținut duminică 24 martie 1907 în școala gr. or. rom., adunarea generală care a decurs într-un mod exemplar. După deschiderea

⁸ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 7, 10 martie, p. 4.

⁹ *Ibidem*, XIII, 1906, nr. 13, 26 februarie, p. 3.

¹⁰ *Ibidem*, XI, 1904, nr. 28, 30 aprilie, p. 2.

¹¹ *Ibidem*, XI, 1904, nr. 80, 4 decembrie, p. 2.

¹² *Ibidem*, IX, 1902, nr. 12, 16 februarie, p. 3.

¹³ *Ibidem*, IX, 1902, nr. 10, 6 februarie, p. 3.

¹⁴ *Ibidem*, XI, 1904, nr. 29, 20 aprilie, p. 3.

adunării de către vicepreședintele Lazăr Toth, s-a prezentat raportul Reuniunii, iar mai apoi a fost aleasă în spirit democratic noua conducere.¹⁵

- Adunarea „Asociației pentru literatură și cultura populară română” din anul 1904 este criticată întrucât reprezentanții ei nu au mediatizat evenimentul care s-a ținut în comuna Ghiroc. Slaba organizare și lipsa invitațiilor este atent surprinsă în revista *Controla*.¹⁶ Cu toată orientarea moderată, *Controla* a susținut afirmarea mișcării culturale bănățene.

Plugarul Român¹⁷ a apărut la Timișoara între 2/15 aprilie 1906 și 15 decembrie 1918, la început săptămânal, în timpul războiului mondial de trei ori pe săptămână, iar după unire numai de două ori pe lună. A avut proprietar, editor și redactor responsabil pe Nicolae Mitru. Începând cu anul 1919 acesta rămâne directorul ziarului, iar redactor devine preotul Victor Aga.

De a lungul timpului *Plugarul român* a fost tipărit în Timișoara, Lugoj, Jimbolia în următoarele tipografii: tip. Friedrich Klein, tip. Husveth și Hoffer, tip. A. Heim, tip. Deutsche Wacht, tip. Minerva, tip. Gurgo și Klein, tip. Sonntagsblatt, tip. Unirea Română. A avut format pe trei coloane și opt pagini.

În anul 1908 abonamentul acestei publicații pe an pentru Austro-Ungaria costa 4 cor., iar pentru România și străinătate costa 10 franci. Un număr costa în același an 8 fileri.

Pentru anii 1910-1912 abonamentul pe un an în Austro-Ungaria costa 6 cor., iar pentru cei mai săraci costa 4 cor. Pentru România și străinătate pe un an abonamentul costa 10 franci.

În cadrul ziarului întâlnim articole culturale, sociale și economice. Iar dintre rubricile ce s-au păstrat de a lungul timpului menționăm: *Foița Plugarului*, *De la Sate*, *Noutăți mărunte*, *Din literatura populară*, *Economia*, *Sfaturi bune*, *Sfaturi medicale*.

La această gazetă au colaborat mulți intelectuali români. Dintre acești colaboratori îi amintim pe: dr. Aurel Cosma, Emilia Lungu Puhallo, dr. Petru Pipoș, Timotei Radi, Simeon Bura, Nicolae Iancovici, Petru Ugliș, Iosif Bogdan, Moise Babescu, Constantin Ardelean.

Organizarea de concerte, petreceri, manifestări culturale și apariții editoriale, de către comitetele parohiale din Timișoara, fie organizate de diferitele reuniuni sau asociații, au fost mereu în atenția prestigioasei publicații. Consemnăm în acest sens informațiile:

➤ Comitetul parohial al comunei bisericești gr. or. rom. din Timișoara Fabric împreună cu „Reuniunea română de cântări” și „Reuniunea de lectură română”, au organizat o petrecere: „concert împreună cu teatru și dans” în data de 21 februarie 1910 în sala Berăriei – Fabrikshof. Suntem anunțați că întreaga sumă ce a fost strânsă va fi destinată școlii confesionale gr. or. rom. din Timișoara Fabric¹⁸.

➤ Reuniunea femeilor gr. or. române din Fabricul Timișorii „aranjează petrecere cu dans, duminică 21 noembrie 1909, în sala Berăriei – Fabrikshof”. Biletul de

¹⁵ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 11, 1 aprilie, p. 4.

¹⁶ *Ibidem*, XI, 1904, nr. 44, 10 martie, p. 3.

¹⁷ *Vezi Plugarul Român*, Timișoara, V, VII-XIII, 1908, 1910-1918.

¹⁸ *Ibidem*, XVII, 1910, nr. 5, 27 februarie, p. 3.

intrare se ridică la suma de 5 coroane/persoană, destul de ridicat pentru o asemenea manifestare ține să precizeze **Plugarul Român**¹⁹.

- La rubrica „Ce este mai nou?”²⁰ din luna februarie 1909, cititorul este informat că a avut loc o petrecere românească în Timișoara organizată de comitetul parohial din Timișoara Fabric împreună cu „Reuniunea română de cântări”. „A fost cam slab cercetată, totuși a reușit bine”. Ni se atrage atenția că nimeni nu a venit îmbrăcat cu „frumosul nostru costum național. Până când tot așa?”. La aceeași rubrică este anunțată apariția unei noi publicații în limba maghiară „Temesvári Ujság”, pe lângă celelalte trei ziare maghiare care au apariții zilnice. Autorul articolului se întreabă dacă „noi românii nu merităm să avem barem un ziar puternic, care să apară cel puțin de trei ori pe săptămână?”²¹
- Învățătorul Nicorescu – conducătorul corului; președintele „Reuniunii gr. or. rom. de cântări” din Timișoara Fabric – Constantin Țăran au fost felicitați pentru concert, piesa de teatru și petrecerea cu dans ținută în sala Berăriei – Fabrikshof în data de 8 ianuarie 1909. Reuniunea s-a bucurat de un public numeros, „având un succes peste așteptare”.²²
- Sub titlul „Petrecere în orașul nostru” găsim informația că „Reuniunea femeilor gr. or. române” din Fabricul Timișorii „aranjază petrecere cu dans, duminică 26 noembrie 1907, în sala Berăriei – Fabrikshof”. Biletul de intrare se ridică la suma de 2 coroane/persoană.²³ Alte precizări atestă varietatea acțiunilor culturale din oraș.
- Comuna bisericească gr. cat. din Timișoara (Biserica Unită) și corul român gr. cat. din localitate au însuflețit spiritele în 21 septembrie 1907, chiar în ziua de rugă (Sf. Maria mică), printr-un concert împreună cu dans. „Petrecerea a fost foarte animată, bine reușită și cercetată de un public numeros, carele ș’a petrecut curat românește până în zorile dalbe”.²⁴
- „Nou ziar românesc”. Sub acest titlu se vestește apariția publicației duminicale „Reforma” – revistă politică, economică, ilustrată. Abonamentul anual se ridică la suma de 20 lei, iar pentru preoți, învățători, institutori – 10 lei. Abonații urmând să primească gratuit în timpul anului și suplimente ilustrate.²⁵
- Ruga din Timișoara – Elisabetin „s-a petrecut ca și în ceilalți ani, cu berbecul fript purtat pe pârgie, petrecere cu joc etc”. Este reclamat conducătorul corului care a cântat „mai slab ca și anii trecuți”.²⁶
- „Viața socială românească în orașul nostru” – prin aceste cuvinte ni se comunică prin acest articol, organizarea unui concert, teatru și dans în 20

¹⁹ *Ibidem*, XVI, 1909, nr. 23, 28 noiembrie, p. 5.

²⁰ *Ibidem*, XVI, 1909, nr. 4, 7 februarie, p. 2.

²¹ *Ibidem*, XVI, 1909, nr. 5, 10 februarie, p. 2.

²² *Ibidem*, XVI, 1909, nr.1-2, 10 ianuarie, p. 2.

²³ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 40, 20 noiembrie, p. 3.

²⁴ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 34, 14 septembrie, p. 3.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 31, 11 august, p. 2.

ie/2 august 1907 în curtea bisericii „Sfântul Ilie” din Fabricul Timișorii. Organizatori: Comitetul parohial și „Corul tănrimii școlare”. Prețul de intrare este de 1 coroană/persoană. Ne este înșiruit programul care începe la orele 17, 00 și debutează cu „Țiganca” de T. Popovici.²⁷

- Luni, 20 mai, 1907, a avut loc un concert în biserica romano-catolică din Timișoara-Fabric, cu concursul clericilor catolici. Concertul a avut un caracter religios. Programul a fost împărțit în 6 părți. Primele două au fost ale clericilor. Partea a III-a „o emulațiune la orgă acompaniată de orchestră”; partea a IV-a – un solo de sopran cu acompaniament de orgă: „Ave Maria”, cântat de doamna Havas, solistă a Operei; părțile V și VI – „Kyrie eleison” de Haller și „Te Deum laudamus” de Filke.²⁸
- Comitetul parohial gr. or. rom. din Mehala și „Reuniunea de cântări Armonia din Timișoara” a „aranjat, sâmbătă în 2 martie, 1907, în localul ospătăriei *La Regele Ungariei* (Montaniol), o petrecere, teatru și joc. Piesa teatrală: „Ruga de la Chisetu” – comedie populară având un singur act.²⁹
- O altă petrecere mai puțin reușită a avut loc în 26 noiembrie 1908. În cadrul acestei „petreceri românești” doar doamna Ursuleasca a fost îmbrăcată cu costum național. „La 2 ore după miezul nopții sala a rămas aproape goală, numai cu muzicanții, iar luminația ardea ca în casa fetei slută când are pețitori. Un chelner și un țigan muzicant erau mai întristați (...).³⁰
- „Reuniunea de lectură română din Timișoara” – care avea scop promovarea intereselor culturale și sociale românești - așa cum reiese din paginile ziarului studiat – a organizat un simpozion, reprezentări teatrale și dans. Manifestările au avut loc în data de 13 ianuarie 1913 în sala „Andrássy” din Timișoara-Fabric. Este prezentat programul care debutează cu „cântec” de Octavian Goga ș. a. m. d.³¹
- „Reuniunea română de cântări din Timișoara” a susținut în duminica Rusaliilor – 1/14 iunie 1908 în grădina și sala hotelului „Páva” din Fabric, un concert. A fost prezent Dr. Traian Putici, protopopul Timișoarei și celebrul învățător Nicolae Nicorescu. Concertul a avut următorul program: 1) „Cântecul marinarilor” – cor bărbătesc; 2) „Moda de acuma” – poezie de I. Vulcan; 3) „Cântecul străinătății”, cor bărbătesc de I. Vidu; 4) „Săteanul și orășeanul”, poezie de A. Pann; 5) „Ce te legeni codrule”, cor bărbătesc de I. Vorobkievici; 6) „Herscu Boccegiul” - cântec comic de V. Alecsandri; 7) „Pribeagul” – cor bărbătesc.³²
- „Cele mai frumoase versuri românești” puteau fi auzite la hotelul „Leu de Aur” din Timișoara-Iosefin, ne atrage atenția „Plugarul Român”.³³

²⁷ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 27, 7 iulie, p. 3.

²⁸ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 19, 25 aprilie, p. 2.

²⁹ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 8, 26 februarie, p. 3.

³⁰ *Ibidem*, XV, 1908, nr. 23, 28 noiembrie, p. 2.

³¹ *Ibidem*, XVII, 1910, nr. 1-2, 5 ianuarie, p. 3.

³² *Ibidem*, XV, 1908, nr. 12, 18 iunie, p. 2.

³³ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 11, 10 martie, p. 3.

- Corul greco-catolic din Timișoara a organizat în data de 23 februarie 1907 „în localitățile ospătoriei de la Păun din Fabric, concert împreună cu dans, carele s'a început la 8 oare seara și a durat până în zorile d'albe”.³⁴
- Un „bal românesc” pentru susținerea școlii gr. or. rom. din Timișoara – Fabric, a avut loc în 22 februarie/7 martie 1907 în sala Berăriei – Fabrikshof. Prețul biletului: 2 coroane/persoană.³⁵
- Sfințirea steagului românesc din Timișoara – Fabric a avut loc în data de 23 aprilie 1907. Nașa steagului a fost doamna Alexandrina Adam soția celebrului avocat dr. George Adam. Steagul a fost lucrat la atelierul renumitului Alexandru Szubotha din Timișoara – Cetate.³⁶
- „O nouă tipografie în Timișoara” este titlul prin care suntem anunțați că a apărut o mică tipografie română socialistă în Timișoara în care se va tipări foaia socialiștilor români: „Muncitorul român”.³⁷
- Corul teologilor romano-catolici din Timișoara a fost elogiat prin cuvintele cele mai frumoase datorită prestaței foarte bune din timpul sfințelilor slujbe ținute în localitate.³⁸
- Redacția ziarului face un apel atât către învățătorii din împrejurul Timișorii, cât și „plugarilor noștrii” de a veni la Timișoara la programul marelui teatru de poze mișcătoare „Urania”. Învățătorii sunt îndemnați să vină cu elevi, în număr cât mai mare la această manifestare culturală.³⁹
- „Reuniunea de lectură română din Timișoara”, având ca scop promovarea intereselor culturale și sociale românești, a susținut duminică, 5 decembrie 1909 „în localitatea casinei a 2-a convenire socială la care au luat parte nu numai românimea din Fabric, ci și din Elisabetin și Iosefin”.⁴⁰
- „Reuniunea de lectură română” din Timișoara a ținut duminică în 7/20 ianuarie 1907 în „Cafe 3 Rose” din Fabricul Timișorii adunarea generală și alegerea noului comitet. Au fost prezentate raportul despre starea reuniunii pe anul care trecuse, raportul casierului, raportul bibliotecarului, stabilirea bugetului și a taxelor membrilor ordinari, alegerea consiliului ș. a. m. d.⁴¹
- Li se atrage atenția cititorilor că „sfânta cruce de lângă biserica română din Fabricul – Timișorii, spre rușinea românilor și a preoților – se află în o stare de tot desperată. Cu lucrările Begeiului tumbel a despiciat și a rupt cu totul îngrăditura sfintei cruci, lângă care deja de jumătate de an stau bucățile din îngrăditură resfirate (...) Oare Mântuitorul nostru Iisus Cristos, carele pentru noi a pățimit și fu răstignit pe aceia cruce, nu merită dela credincioșii săi că

³⁴ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 7, 26 februarie, p. 3.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 23, 28 aprilie, p. 3.

³⁷ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 12, 18 februarie, p. 3.

³⁸ *Ibidem*, XVI, 1909, nr. 26, 5 mai, p. 2.

³⁹ *Ibidem*, XV, 1908, nr. 10, 2 martie, p. 3.

⁴⁰ *Ibidem*, XVI, 1909, nr. 25, 7 decembrie, p. 2.

⁴¹ *Ibidem*, XIV, 1907, nr. 2, 10 ianuarie, p. 3.

crucea lui – carea este și crucea sfântă a noastră – ca în ziua în care s'a născut să fie fost cum s'ar cuveni?"⁴²

Viața culturală și spirituală a aflat o importantă apreciere din partea redacțiilor ziarelor timișorene. Au popularizat și susținut toate manifestările menite să afirme identitatea națională și să promoveze valorile autentice ale locuitorilor timișoreni.

BIBLIOGRAFIE

D. Periodice de la începutul secolului al XX-lea

Controla, Timișoara, 1900-1907;

Plugarul Român, Timișoara, 1908-1918;

E. Lucrări generale

Cosma, Aurel, *Istoria presei românești din Banat*, Editura Unirea, Timișoara, 1932.

⁴² *Ibidem*, XVII, 1910, nr. 1-2, 5 ianuarie, p. 3.